

ADATTÁR.

KOHÁRY ISTVÁN GRÓF VÉGNAPJAI 1731-BEN.

Zrinyi Miklós, a költő, tanítványának, Koháry István grófnak, ki mint hős katoná, lyrai költő és az egykorú államférfiak sorában mint országbíró kivált, végső napjairól és végrendeletéről közlök néhány új adatot a gróf Károlyi nemzetség levéltárából.

Egy illetékes tanú: Károlyi Sándor gróf, a híres tábornok, nyilatkozik fiához írt bizalmas leveleiben a nagy beteg Koháryról. Közel rokonság és sok évi barátság fűzte egymáshoz e két jelentékeny férfiút. Károlyi volt legkitartóbb ápolója, ott állt mellette halálakor is, birta bizalmát, s nemcsak a végrendelet végrehajtásával bízott meg, hanem a temetkezés dolgaiban is neki kellett intézkednie.

A rokonsági kapocs köztük 1687-ben keletkezett, mikor Károlyi Sándor nőül vette Koháry István gróf öccsének, Farkasnak unokáját: Barkóczy Krisztina grófnőt. Százöt évvel később megújult a Koháry és Károlyi nemzetségek rokonsága negyedizen az által, hogy Koháry Farkas ösunokája: Koháry Ferencz gróf (utóbb herczeg és kancellár) és Károlyi Sándor gróf ösunokája: Károlyi József gróf sógorokká lettek, nőül vévén a két Waldstein-Wartenberg grófkisasszonyt.

Koháry Ferencz herczeg egyetlen leányát, Mária-Antóniát 1816-ban oltárhoz vezette Szász Coburg Ferdinánd György hg, kire e házasság által az összes Koháry birtokok a *Koháry* név fölvételének s viselésének elengedhetlen föltétele mellett szállottak. E föltételt azóta minden örökös sértetlenül meg is tartotta, csupán a jelenlegi örökös: Szász Coburg Fülöp herczeg találta jónak elhagyni a Koháry nevet.

I. Károlyi Sándor gróf fiához: Ferencz grófhhoz.

Gyál, 30. Januári 1731.

Isten veled, édes fiam. Én, Istennek hála, Szegvárt, Csongrádot beszánkázván, egész eddig szerencsés friss egészségben érkezem, noha Levelektől fogva Kartzag Újszállásig kevés havam vala, úgy itten Örkeny-

től fogva eddig mégis csak bécsújsza hat ló után az szánom. Kartzagtúl fogva pedig Szegvárig királyi szánutam vala, majd térdig érő hó lévén Körös-Maros között túl az Tiszán. Innet is alkalmas Örkényig, de korántsem oly nagy, mint túl az Tiszán. Istennek hála, minden jószágomat jól hagytam, takarmánya elég, hanem az csongrádi ménesemről sok fekélyest szaggattattam ki; az vadgulyából pedig vagy 22-re valót az eleiben, gondviseletlenség mia, az Kurcza jegébe sillyesztettek, nem lévén elég példa az Széplaki fatalis kártétele.

Kecskeméten mai napon értetem meg *M. Iudex Curiae* Uramnak sulyos változását, annyira, hogy az elmúlt héten kedden, szeredán, csőtörtőkön jobbra halva feküdt, sem előtt, sem ivott, sem nem szóllott. Pénteken, szombaton valamennyire magához térvén, felvette vasárnap contra solitum magát és hat órakor reggel Templomban harangoztatván, levezettette magát, holott az sz. Misét meghallgatván, az népet kiküldötte és csak az Pappal maradván, fent szóval meggyónt és áldozott. Azzal felvezettetvén magát, mondotta: soha többé oda nem megyen s azután elnehezedvén, az utolsó kenetet felvette. Az olta él-e? vagy megholt, nem tudatik. Azért Linknert¹ utambul Pestre küldöttem, hogy mind arrul, mind folyó dolgaimról még ez éjjel bizonyost hallván, ahhoz képest ha az szükség úgy hozza, az kantár szarát oda fordítom Csábrág felé, úgy is az utolsó farsángra Surányban szándékozván. András² sógor sem volt ottan.

Nem kétlem, magad dolgaiban progrediálsz, hanem az *olaszokat*³ már tavaszig ne hadd. Az papjokat disponáld megmaradásra, inkább valami két alkalmas lóval, kocsival consoláld Szegvárrul más helyében. Borbély Józseph pedig disponállya őket jövőndő selyem csinálására. Ezzel édes Atyád Károlyi Sándor s. k. U. i. Kedves Menyem Asszonyt attyai szeretettel köszöntvén, az jó Isten vigasztallja.

Surány, 7-a Febr. 1731.

Kedves édes Fiam. Ide lett szerencsés érkezésemmel legközelebbi vasárnapon több jóakaróimmal lett mulatásom s a között rollatok való szíves emlékezésem után az jobb kezemben az fluxus beleállván, noha nehezen szenvedő fájdalommal kínozzon is, mindazonáltal Istenem holnapi napra boldogul felvirrasztván, in extremis levő Méltóságos Iudex Curiae Uramnak eő Excellentiájának udvarlására indulok, vévén eő Excellentiájának Gyálról Szombathelyi által Csábrágba expediált, majd csak még nem könyvezett levelét, kiben végső órájához való közelítést s éppen in agoni való constitutióját énnékem hírré tenni, és engemet magához invitálni méltóztatik, holott is meddig fogok tartóztattni, nem tudom

¹ Linkner, Károlyi Sándor gróf titkára.

² Koháry András gróf.

³ Károlyi Sándor gróf 1730 tavaszán selyem tenyésztés végett 160 főből álló olasz coloniát telepített be Trieszt vidékéről szathmári birtokaira, és őket azon helyekre szállította, ahol előzőleg már éperfa tenyésztésről gondoskodott. Ilyen volt első sorban Erdőd.

s ha mi communicatióra való adgya elő magát, tégedet is részesíteni foglak ¹

Surány, 8-a Febr. 1731.

Kedves édes Fiam! Tegnap napon írott s postára eresztett levelemet nem kétlem vetted, melyben értésedre adtam Méltóságos Iudex Curiae Uramnak eő Excellentiájának in agoni való constitutióját s azon okból is — bátor az jobb kezemen tovább is continuállyon alkalmatlan súlyos vendégem (a köszvény), ugyannyira, hogy az subscriptiótól is eltiltott — udvarlására való szándékomat; az minthogy holnapi napon el is indulok s ha mi occurrentia adgya elő magát, foglak tudósítani felőlle . . .

Surány, 21 Febr. 1731.

Isten veled édes Fiam. Én mind eddig sem meheték Posonba, mert az mint megírtam, utolsó Farsángra felérkezvén, az Fluxus jobb kezemet elfogta vala. Az alatt M. Iudex Curiae Uram eő Excellentiája újabban megsúlyosodván, levelet írt s mind azon fájdalmas kezemmel is Csábrágba divertáltam, holott is eő Excellentiája négy egész napok alatt oly igen súlyososan vala, hogy minden órán való halálához vala közelebb, hanem ötödnapp múlva kezdett vidámodni. Egy heti oda lött mulatásommal visszajöttem egész veszedelmes utakon, mindaz által szerencsésen. Emberi mód szerint nem remélhető, hogy sokáig vihesse már eő Excellentiája. Az minthogy egész végig való utolsó dispositióit végben vitte, az jószágokban is currentáltatott, hogy András sógor Uramtul hallgassanak (ki is szintén ottan vala akkor maga is). Magamra bízta pedig minden dispositiójának effectuatióját s azzal jöttem el. Isten tovább is tartsa szerencsésen mindnyájunk eörömére . . .

Posony, 8. Mar. 1731.

. . . M. Iudex Curiae Uram naponként mind lassabban, lassabban vagyon mai informatióm szerint. Ha innét az feriakra² bajaimtul szabadulhatok, oda megyek melléje . . .

Surány, 21. Mar. 1731.

Isten veled, édes Fiam! Posonbul lött szerencsés érkezésem után tegnapi napon veszem expressus által M. Iudex Curiae Uram levelét de dato 15 hujus, G. Kohári András sógorét pedig 18-va ejusdem. Az öreg M. parancsollya az esztergomi Captalan deputatussival siessek Sz. Benedekbe, onnat Csábrágba ad exequendam testamentoriam suam Dispositionem, mivel halálához közelget. András sógor pedig írja, hogy már akkor szava, hallása s látása elfogyott. Én azonnal lovast expe-tiáltam az említett Cáp-talan Deputatussihoz, hogy egyenessen csak mennyenek Sz. Benedekben. Én pedig ezennel indulok Csábrágban, holott is halva vagy életben találom-e? azonnal onnat is foglak tudósítani s ha meg talál halni,

¹ E levelet »ob chyragram« más kéz írta.

² Károlyi Sándor gróf tudvalevőleg helytartósági tanácsos volt s az ülés szak idején Pozsonyban kellett tartózkodnia.

legalább egy holnapig leszen ottan munkám és fáratságom s magadat s leányomat concernáló dolgok is vetődhetnek elő. Talán jó volna, ha felrugaszkodnál, jövőben senkit ne okoznátok, mint mostani világban szokott folyni az dolog . . .

Csábrág, die 24. Mar. 1731.

Kedves édes Fiam! Az miként Suránybul ez előtt írott levelemből megérthetted, hogy M. Judex Curiae Uram őő Nga súlyosodására nézve ide jövök; az Szent Isten kegyelméből még tegnapi napon szerencsésen ide érkeztem. Holott is az említett Urat mindnyájunk nagy megsomorodására, írhatom, félholtan találtam s azolta is egy constitutióban lévén sem hal, sem él. Nagy Isten ítéleti! Ma éjjel leszen egy hete, mind szavátul, hallásátul, látásátul tellyességgel megfosztatott, semmit sem eszik, sem iszik, ha kanállal adnánk is, csak eltaszította, sem orvosságot, sem egyebet bé nem veszén. Doctor Müller Uram is még kedden elment, mondván, hogy semmi egyéb nyavalyáját nem látván az egy öregségén kívül, semmit sem segíthet rajta. Az mi orvosságokat adott is, nem nyavalyák ellen valók, hanem csak erősítők, de már azoknak sem lehet erősíteni, mert az természet defectussa mia nem segítheti. Ollykor-ollykor nagyon nyög és jajgat is. Több szózatot az olta nem adott, hanem néha néha az Jézus nevét halljuk kimagyarázza. Az melyre nagyon vonakodik s hereg, olykor kevés kevés ideig annak megcsendesedésével láttatik aludni. Meddig tetszik őő szent Felségének így sujtolni, maga szent titkában vagyon. G. András sógor uram is itt vagyon, ma talán még G. Eszterházy Antal sógor is elérkezik. Már életre vagy halálra elvárjuk szegénynek végét. Pogány volna az, ki meg ne szánná ily hosszas küzködésben és tusakodásban. Magátul megfordul, kezeit hánnya veti, újjait pattogattja, se dohány, se tobák, se balsamumok s egyéb kenetek nem kellének, mind elveti magátul. Elégedgyék meg Isten eddig való kinyaival szegénynek, az őő sz. fiának feltámadásaért . . .

Csábrág, 26. Mar. 1731.

Édes kedves Fiam. Ujabban is nagy szánakozással és szomorúan írhatom, már ma kilenczed napja az M. Nagy Urunk csak egy statusban vagyon. Éjeli nappali tusakodások között sem szól, sem hall, sem lát, sem eszik, sem iszik, sem orvosságokkal nem tápláltathatik. Az Doctor is elbucsuzott tülle s így már végét kell várnom, míg Isten megszánnya s elválasztja egyfelé . . .

Csábrág, 29. Mar. 1731.

Kedves édes Fiam. Nem kétlem innét írt leveleimpenetráltak kezedhez, melyeknek continuatiojában írhatom szomorúan, *hogy ma*, tizenkettődik napjátul fogva tartó hosszas agóniája után, *délután egy s két óra között istenessen kiadá lelkét* az őő Teremtőjének, az kitül vette, melynek legyen is irgalmas az Mindenható Isten és adgyon csendes nyugalmat szegénynek. Kire nézve ti is mindnyájan könyörögjete az Isten őő szent Felségének s úgy mindenütt levő Szerzetesek és Plebanusok, hogy Isten csendes nyugalmat engedgyen lelkének. Hogy pedig magad dolgaidat

tudgyad az Dispositiókhoz alkalmaztatnod, harmadnapig tartom az föld színén, harmadnapján koporsójában tétetvén, indítatom Sz.-Benedeki kriptában. Az gonosz üdö s utak mia legalább megtart,¹ oda menni. Ottan solito modo az kriptában bétévén, visszajövők az Testamentarius deputatussal az N. Esztergomi Cáptalannak s itten Isten kegyelméből az testamentoria dispositióját exequálván 4-ta futuri mensis fogom tartatni exequiáit s vége lesz mindeneknek. Ha azért kötelességteknek kívántok eleget tenni, jó dispositióban vévén már kevesünket és abban is hagyván, leszen üdőtök Utolsó Tiszteletét megadni Érdemes Nagy Atyátoknak. Sietvén az Pósta, üdömöt is sok dolgom elvonnya, Leányomnak² nem írhattam, hanem köszöntvén, communicáld az leveletem. Ámbár szomorúságra is, mindazáltal szívesen elvárlak s látlak is benneteket s ha resolvályátok magatokat egyenesen Tarczalnak, Szutornak, Rimaszombatnak, Fileknek, Szécsénnek jöhettek, jobbára mind az Istenben elnyugodott M. Nagy Urunk jószágin . . .

Csábrág, 30. Mar. 1731.

Kedves édes fiam. Tegnap is megírtam M. Nagy Urunknak délesti egy két óra tájban lőtt istenes elalvását és világbul való kimulását; de mivel Budára menő alkalmatosság adatott, duplicálni kívántam talán hamaréb veheted eztet. 9-na Apr. indítatik meg az Test innét 11-ma vagy 12-ma, az mint az út és az alkalmatosság engedi, Sz.-Benedeki kriptájában tétetik. 4-ta Maj. leszen exequiája, kihez conformálhatod magadat s Leányomnak is hírré teheted, sok dolgunk lévén, nem írhatok néki. Ha dolgodat jó rendben hoztad, egyéb sem gátol, jó szívvel látlak benneteket . . .

Csábrág, 31. Már. 1731.

Isten veled, édes Fiam. *Mai napon tétetvén az szegény Urat elkészített koporsójában*, jövő hétfőhöz egy hétre visszük temetésre Szent Benedekben. Lehetetlennek látom felérkezésedet pro 4-ta May, pedig csak az exequiákért jöni ennyire dolgaid hátra maradásával sem látom szükségét fáradni. Jobb ottan is azokat megtartani; mindazáltal lássad. Én még közel három hétig kéntelen fogok nagy kárommal s hátramaradásommal mulatni. Isten neki, már csak reá szántam magamat ezen rab-ságban lennem. Ezzel kedves Menyem Asszonyt³ köszöntöm és maradok minden jót kívánó édes Atyád Károlyi Sándor s. k.

Csábrág, 3. apr. 1731.

Isten veled, édes fiam. Ámbár egymást erő leveleim mentenek is már informatiódra, mégis kívánom continuálnom, adván értésedre, hogy az szegény Urat még elmúlt *szombaton* koporsóban tövök. Az ólta is minden nap az nagy officium és énekes misse mondatik felette s jövő hétféi indulásunkig fog continuáltatni. Ha itten nem találtam volna lenni,

¹ Kimaradt az idő meghatározása, a következő levél szerint 3—4 nap.

² *Károlyi Klára* Haller Gábor gróf özvegye.

³ Károlyi Ferencz gróf neje szül. Csáky Krisztina grófnő.

valamint hagyta,¹ egy szekérre felvetették volna, Stamer (?) elment volna vele, se gyász, semmi nem lesz vala s ámbár elég nem lehet s elég nem kaphatni, ha kik is Csábrágban,² de Istennek hála, megmutatom, hogy nem atyafia, hanem szolgálja voltam. Már az egész udvar gyászázt 14 szabókkal elkezdtem, két-három nap mind azokra, lovakra, szekérre, koporsóra s alája és szélekre is megleszen. Pánczélt, vasembert Posonbul hozatok, az két felöltöztetett vitéz meglesz, harmadik az, ki az Fegyvert, negyedik az, ki az zászlót, 5-dik az, ki az gyászos paripát viszi, meg lesz. Dob, Trombitások, négy Compánia német s ágyuk s lovasok alatt tétetem be, ha egész nagy Pompa nem lesz is, de egész böcsületi tiszteleti meg leszzen. De bizonyára álmélkodásra való, 12 napig agonizálván már, ma hatod napja hogy megholt, mai napig is se egy jóakaró, se egy atyafi³ meg nem jelent, hanem az Capitularisok (kiket magam hoztam) vadnak itten s az V. Ispánt, Notariust híjtam el. Az V. Ispán még vasárnap visszamene. Az V. Notariussal és Capitularisokkal dolgozom az istenes Testamentumban. Tegnap az sógor Kohári András is elmene, egy fia s egy leánya változással lévén, maga sem szintén jól.⁴ A Testamentum istenes s mint szent István királyról mondgyák, jó király vala, *csak hogy lelkében igen pápistás*. Ez is csak az kit notáltam, reá megyen pia fundatiókra pium legátumokra⁵ egy millióra az dispositio, Familiájára pedig s Attyafiakra alig megyen 140 ezer forintra. Ugy tetszett

¹ Koháry végrendeletében tetemeinek egyszerű és a lehető leggyorsabb eltemetését rendeli: »Exanime vero corpus meum secundum loci et temporis obitus mei circumstantias et occasionem *quam citissime fieri poterit*, . . . juxta ritum Sanctissimae R. Cath. Matris Ecclesiae concedenti quapiam in Ecclesia, et si commode fieri poterit in templo Sancti Benedicti de juxta Grón, in quo crypta familiae meae est — *sine concione expensarumque profusione* humandum et sepeliendum relinquo.«

² Itt valószínűleg egy szó tollban maradt.

³ Az egyik atyafi: *Eszterházy Antal* gróf elmaradásának okát sógorához, Károlyi Ferencz grófhhoz ápr. 3-án írt levelének következő soraiból tudjuk meg: »Tartozó kötelességemhez képest eddig is kellett volna Kegyelmetek udvarlására megjelennem; de amint előbbeni levelemben is mentségül megírtam, az *Ribari hűvizben* doctor Mohler uram praescriptiójából curával élven és 10. pengig az N. Vármegyének generalis gyűlését praefigáltattam, midőn eő Excellentiája meghidegedett teste Sz.-Benedekbe által vétetni és eltétetni fog, jelenlétemmel nehezen udvarolhatok; azután pengig *törvényes Galibáimra* nézve kénytelen leszek Pestre menni; hogyha azért az Exequiának idejekor is jelen nem leszek, vagyon olly bizodalman, hogy balitélettel nem leszen Kegyelmed erántam.«

⁴ *Koháry András* gróf ápril 3-án írja Szt.-Antalról Károlyi Sándor grófnak: »Az *Ignáczkó* is immár jobban vagyon, hanem *Anna Mária* nevő kised leánkámat súlyos betegségben leltem, kit is nyolcz napi szenvedése után mai napon reggel négy óra tájban az mindeneket igazán rendelő Ur Isten ez világból kiszóllítván, magának választotta«; ápril 4-iki levelében pedig: »Azon kívül is már egy bátyja, és egy nényje az Antali templomban fekszik, hadd nyugodgyon szegényke velek együtt.«

⁵ A pium legátumokhoz tirtozott azon 1000 frt is, melyet a »Hungarica Natio« néven ismert bécsi Akadémiának (egyetemi hallgatók és esetleg tanárok társulatának) hagyott a végből, hogy minden Szent-László napján e »Hungarica Natio« elhunyt tagjaiért a bécsi Szent-István templomban misét mondasson. L. Wentzky Godefried levelét 1736 és 1737-ből.

Istennek, úgy lőtt, de az jószágok iránt is sok homályt tölt, jó végét adgya Isten. Én ugyan kötelességemet megteszem . . .

Csábrág 7. Apr. 1731.

. . . Innet pedig semmit egyebet nem írhatok, hanem az mikről immár in antecessum tudósítottalak, holnap után indíttuk Méltóságos Úr eő Excellja meghidegedett Tetemét Szent Benedek felé, holott is minek előtte 4-a affuturi bekövetkezzenek az Exequiák. Most szinte oly projectatioval valánk, hogy Szent György napjára az egész Méltóságos Atyafiak convocáltassanak s azoknak comparatiojával mind eő Excellentiája Kegyes Testamentuma executióban mehessen, mind pediglen az vérek között absque strepitu az egyezés meglehessen, kíról az jövő postán bővebben foglak tudósítani ahoz fogván magadat alkalmaztatni, titeket és nem engemet illetvén az dolog, kit én mennél jobban lehet igyekezem promoveálnom. ¹

Csábrág, 16. Apr. 1731.

. . . Mivel Testamentumát részében magamnak concedálta executióban vennem az esztergomi N. Cáptalannal, nem illik exagerálnom s ellenére járnom, fájdalmas pedig károtokkal szenvednem. Már csak az Teleki jószágbeli jussotok vagyon hátra és az szécsényi jószág árában lehető successiótok. Pro 20-ma várom az egész atyafiakat, meglátom, miként disponáltathatnak maguktul, mert az Testamentumban alkalmas confusióra adott szegény okot, mert de jure successiois már két fele kellene menni mindennek, az Úr pedig, szegény, öt fele tette Dispositióit. Farkas úr négy ágára, ötödikre Judith lineájára. Még is ha volna reménység, jövődöre mind még lehetne elnyögni, *de in Casu defectus is (kít Isten távoztasson) az collateralis lineákat priválta az successiótul s mind az Papságnak adta sub administratione praedicti Venerabilis Capituli.* Hanem még is nekem 15 ezer forintra való adósságomat relaxalta s egy olvasót és egy képet hagyott, 40 ezer forintra való adósságomat pedig assignálta kít ad pia legata, kít az atyafiaknak s magatoknak és így én leszek adóssotok.

Magadnak egy 30 forintos aranyos török kantárt, szügyellőt, egy asztalra való régi órát és egy olvasót; kedves Menyem asszonynak is egy olvasót és egy könyvforma ereklje papi ajándékot s azon felül nállam levő adósságbul frt 500, kít bizvást ex proventibus oda fordíthatott s ha még 500-at tessel is mellé, nem ellenzem, sőt akarom.

A kis Juliskámnak ² is 300 forintot, az többinek, se anyjának, ³ se Pestának ⁴ külön-külön semmit sem . . .

Surány, 29. Apr. 1731.

Isten veled, édes fiam. De 4-ta 7-ma és 11-ma hujus költ leveleidet Csábrágban vevén, választ nem adhattam, mert egészen rajtam fordult meg az egész familiák dolga. Egyiknek sem levén semmi infor-

¹ A levél más kéz írása.

² —⁴ Gróf Haller Gábor gyermekei.

³ Haller Gábor gróf özvegyének.

matiója sem in oeconomicis, sem in politicis, sem in juridicis,⁵ az jószágokban eddig való administratiomról számot adván decedente pincipali plenipotentiámtul valedicáltam. De egész simplicitásban lévén mindnyájan megént reám estének és mind Kohári *Eszterházi* és *Illésházi* (József gróf) urak az plenipotentiájokat nyakamba vetették, úgy hogy ex proventibus communis expensákat libere folytathassam; fáratságomért Sülyt és Mendet gyáli házamhoz részemre cedálták, Director uramnak pedig . . . pusztát. Nagy részént az Testamentumát exequálván, az Bellicum consilium exmissus tiszti érkezvén az üres boltot elpecsételé s az Testamentum és Codicillusai copiájával elmene, mi is széllyel oszlánk pro continuatione 4-ta Maj leendő exequiákra, és 13 aug. Posonban fognak concurrálni . . .

Megyer, 31. maj. 1731.

Én ugyan felválalltam az Plenipotentiát, lassan lassan vetem is fundamentumát. *Kohári András* sógor Bécsben az elpecsételést ezer forint fizetéssel superálta, már szabadon mehet bele s egész üresen nem találja mert Pipát, Dohányt, Csizmát, Bocskort, Képet, Könyvet eleget talál benne.

Az olvasón való imádságtok legyen kedves Isten előtt, kit is continuályatok, mert még relatio sem tétetődött az Cáptalanban s mind eddig sem intimáltatott az legatariusoknak, hogy imádkozzanak, az penig bizony intimatióra sem imádkozik, ha csak pénzt nem lát, azt pedig esztendeig nem lát, mert az Capitalissoknak interessét ez esztendőre *András* sógornak rendelte szegény Úr és így csak imádkoztatok!..

II. Károlyi Ferencz gróf atyjához.

Nagy-Károly, 1731. ápr. 14.

Méltóságos Jó Uram Édes Atyám!

Még 29. Csábrágbul irott kegyes levelét Ngdk csak most, sőt azzal edgyütt az 3. Április költet is alázatosan vettem. Már Méltóságos Nagy Urunk haláláról egyebet nem irhatok, hanem Isten irgalmazzon lelkének. Hogy pedig Ngod olly különös szorgalmazással igyekezik tisztességes és olyatin, mint írja, kriptába tétetésén munkálódni s a végre collimálom, elébbi dispositiókat is változtatni lehet bizonyára szomorúságunkban vigasztalásunkra, hogy hideg teteminek eltételében megadatik érdemlett tisztessége. *Csudálnám valóban, (hogy) nem concurráltak annyi időre a kiknek illett s kellett volna concurrálni, ha tudva nem volna előttem az világnak és fiainak szokása; de mivel emberek emberhez viseltettek háladatlansággal, nem újság! . . .* Az Testamentum istenes és atyafiságosságáru méltóztatott tudósítását alázatosan köszönöm Ngdk. Üdvösséges tagadhatatlan, de talán másként téve is istenes lehet vala; úgy kellestván az embernek csak felebarátyt is szeretni, mint eönnön magát, mennyire inkább véreit!..

ÉBLE GÁBOR.

⁵ *Koháry András* gróf Károlyi Ferencz gróthoz aug. 26-án Sz. Antalról irt levelében maga mondja: »Eddig is többire csupán militaris dolgokban fáradozván, annyira törvényes dolgokat nem forgattam.« Jellemző e nyilatkozat Koháryra, a ki Hontvármegye főispánja is volt.

RÉVAI MIKLÓS LEVELE PAINTNER MIHÁLYHOZ.

— Második közlemény. —

1.

Nicolaus Michaeli Suo.

Jam hic quartus est dies, ex quo coepi Losiana tranquillitate perfrui. Ego verbis explicare non possum, quantum tibi debeam, qui me ad Angelos Pacis deduxeris. Ita isthic omnia tranquilla sunt, omnia veluti coelum, quoddam referentia. Sed de hoc plura alias. Nunc ego prae solatio verba non reperio, quomodo omnia explicem. Spectabili Domino, et Patri meo, Matrique Dulcissimae primum omnium salutem meo nomine dicto copiosissimam, et manuum oscula innumera. Adiice ad solatium, me contentissimum mea conditione vivere. Participem facito huius voluptatis etiam Sororem Antoniam, et Josephum meum tum omnes alios, quibus me aliquo nomine esse devinctum scis, nominatim vero Admodum Reverendum Dominum Vicerectorem Hebler, Patrem Hieronymum, Batskádium. Germana mea Szathmarino siquid litterarum inisit iam ad vos, et siquae aliae praeterea litterae venerunt mihi inscriptae, rogo te, velis eas huc ad me dirigere, et ultro promovere per Cursorem Principis. Me Soror admodum sollicitum reddit sua tarditate de pecunia ad se transmissa, ut addubitem an revera perceperit. Josephum requiro, ut velit ad Mercatorem advertere, et sciscitari ex eo, num illi iam aliquid scriptum sit Szathmarino de perceptione. Coridelium nostrum, si nondum Vienna abiit, adeas, velim meo etiam nomine et multa salute a me missa obrue. Ignoscas haec mihi ita, ut in calamum venerunt, deproperanti, et me ama. Iterum atque iterum vale. Hem! pepe mihi excidit, Tuum Comitellum saluto et ego, et meus etiam, licet iam dormiat, Loos, 18. Aprilis.¹

3.*

Nicolaus Michaeli Suo.

Lusu mihi ereptum est tempus, ne tibi longiorem epistolam rescribam. Sed neque est, de quo multum isthinc ad vos scribam, rure, inquam, ad orbem, tantam autem, tot res grandes, et immanes parturientem, quae tum demum ad vos penetrant, cum iam adultae sunt nisi fortasse maturius per vos aliquid rescimus. Qua nos re multum vobis devincitis, quod nos non sinitis penitus in rerum omnium ignoratione vivere. Sic per tua negotia id post haec etiam frequentius esse potuerit velim, ne hanc te me bene merendi occasionem dimittas. Ego rescribam vicissim ea isthinc, quae potuero: me tuas litteras legisse cum voluptate, tui vivere memorem,

¹ Paintner Mihály a felosztatott Jézus társaság tagja, ekkor már a győri egyházmegye papja és Grassalkovics herczeg fiának nevelője volt a bécsi Theresianumban. Révai Miklóst ő szerezte be nevelőül a gróf Viczay családhoz Loosba.

* A 2. számú levél hiányzik a pannonhalmi gyűjteményből.

in te gratissimo esse animo, te unum ante alios amare ac diligere. Saepe etiam aliqua rogabo, ut mea caussa praestes, ut nunc quoque. Primum quidem multam salutem dicito Spectabilibus Dominis Nostris Patri, Matri Svavissimae et Sorori Dulcissimae. Etiam Lisettae nostrae particulum. Tum apud vos Adm. R. D. VRectori Hebelers, et meo Hieronymo. Sed ehem! satis longa evadit tamen mea haec epistola. Jam metuo, ne etiam molesta sit. Nam te quaedam etiam molesta peto, et petam. Sed nunc de praesentibus. Primum ad meos sumtus, quos tibi *certe refundam*, compares, et hac occasione submittas. Aesopi Fabulas Germanice redditas, cum figuris aeneis totidem, quot sunt Tabulae. Editio est Nürenbergensis in 8° Reperies apud Tratnerum. Deinde ad Sanctam Annam Libellum Arithmeticum in Vsus Scholarum Nationalium. Fortasse duae erunt Partes. Vtramque emas. Ad haec cures *celeriter in aere communi incidi insigne meum*,¹ ut aliquo sigillo uti possim ad obsignandas litteras. Meum hic in Loós, nescio, quomodo his diebus *perdiderim*. Alienis et nihil significantibus *pudet me uti*. Scis Gentilitium nostrum. Lupus est e Corona eminens in campo viridi; idem conspicitur etiam superius itidem ex simili Corona, quae Cassidi cancellatae incumbit, Lupus utrobiquetres rosas tenet. Sed multo melius videbis *in ipsa hac imagine, licet non satis diligenter elaborata*. Nam me diligentiore esse iam non licet. Ama me Tuum Comitellum. Misca meus osculatur, te reveretur humanissime. Ugy meg tanul, szinte izzad belé. De Párizpápaio iam nuper scripsi, feci, quod mihi commiseras. Rogo te iterum, ut me novis, et recentissimis quidem, etiam obruas, mi gratiam mei Horváthi. Nam is mihi nunc etiam scriptitat. Et ego nihil magis opto, quam eius amicitiam conservare. Scripsi illi etiam Hebelerii nomine salutem. *Prayo* debeo quam proxime scribere, de Contione illa Joculatorum. Sed *prius meo Tothió*.

4.

Kedves Barátom!

Tűrj addig adósodnak a mig a jövő hónap végével fel veszem első negyed fizetésemet. Azután még egyet kérek tőled. Sajnovitsot el kérem tőled, hogy le irjam belőle azt a régi magyar darabot, melyet egy Pap hiveihez mondott egy temetéskor. Azonban napról napra ki tolták hol eme', hol ama' foglalatosságim elannyira, hogy végre egészen ki fogyék az időből. Nagy szükségem vagyom pedig reá. Tedd meg ezt a' szeretetet velem s' írd le kedvemért, először Sajnovitsból, Faludinak 's

² Nemesi czímerét tollrajzban mellékeli ezen leveléhez. Révai Miklós itt a *nemesi* czímert rajzolja le, melyen a sisak fölött még egyszer előfordul a farkas, mig a báró Révay ág czímerén három strucztooll emelkedik ugyanonnan. Miklósunk magáénak vallotta a nemesi czímert, mert lám azt mondja, *idegen* pecséttel élni nem akar. Későbbi 7. sz. levelében pedig panaszkodik, hogy a véső nem elég pontosan dolgozta ki czímerét. Ezen pecsét már rajta is van a 6. sz. levélen. Nagy Iván szerint a *bisztricskai* ágból származott, *ha* nemes volt. IX. 709, 1. Cserghő. Siebmacher nagy czímertani vállalatnak IV. 15. lapján a Miklósunk által rajzolt czímerrel megfelelőt közöl és nem tesz különbséget nemesi és báró Révay-czímer között.

még Sajnovitsnak is róla való értekezésével, és minden megfajtatásával; azután másodszor Kollerből De Episcopis Quinqueecclesiensibus. Ezt csak azért, mert Sajnovitsban tapasztaltam, hogy nem híven írta le. Tudod az elejét? »Látjátok feleim 'sa't.« Alég várom Faludinak többi maradványit! Mi nagy kötelesség vagyok! Én mind ezekért tsak szerethetlek, egyéb semmi sincs tehetségemben. Meg ne neheztesd, ha idővel ez a szeretet szállóvá teszi tollamat, és nyilván is hirdeti a Magyar Világnak érdemeidet, a ki annyira elébb segített Versgyűjteményemet. De megyen már alkalmatosság. Köszöntöm, Tisztelem, Tsókolom Édeseidet. Józsímat ki ne hagyj. Az inas iránt végezz hamar, és tudósíts mennél elébb. Alég várjuk. De okosan az én részemről. Szerető Révaid. Loós. 21 Máji 1782.¹

5.

Nicolaus Michaeli Suo.

Nescio, qualis haec in me sit praesagitio malorum. Dixi tibi illico ut epistolam accepi, non mihi placere tantam illam Ephebi illius, nescio, quomodo nominem, commendationem ne, an defensionem, an exemptionem. Mihi multa incommoda parabant, nisi et ego evigilassem, et mei Domini benignitas, magis sponte sua, quam mea interpellatione providisset. Quod me mones amice de patientia cum Ephebis, recte tu id quidem, et tibi gratias ago. Sed patientia tolerabilium, et patientia, vel potius quaedam obiecta servitus, quam ipsi serui impudenter imperitare volentes ipsis dominis imponere conantur, multum inter se differunt. Sed satis de hoc. Abeunt iterum Esterházium. Ego depropero epistolam. Paulus, si die lunae abire poterit, et veniret ad nos, gratum nobis esset, Constitutum est, ut per curram Diligentiae usque Sopronium descendat, inde ad nos alia occasione. Si vero ut ipse ille ad me heri scripsit, primum die prima, vel secunda Junii poterit plene liberari, et non nunc insequente Dominica, vel die Lunae, de eo transferendo fiet Commissio apud Schwartzium. Der Herr Schwartz Stagelarbeiter. De quo scribemus illico, ut a te rescuerimus, modernum transitum non esse possibilem. Serius aliter ordinabitur. Schwarz curabit Paullum ad Loós devehí inde nostri ad Hedervár, ubi prima sequentis esse volumus. Ama me et ignosce temeritati meae, quod te incommodo hoc primum et ultimum, in hoc genere. Sed quoad Collectiones patientiam, velim, libenter mecum habeas hic te obtestabor, interpellabo, urgebo Faludium adurgens. 23. Maii 1782. Loos.

6.

Michaeli Ocellulo Suo Nicolaus.

Principiis obsta, sero medicina paratur, cum mala per longas inualuere moras. Ephebus ille, quem mihi tantopere recom mendat esse scis, ut adhaeserim in tuo hoc nostro negotio, reuera eo impudentiae devenit, quam ego merito praetimuera, ut bonitate Meorum Dominorum abuteretur,

¹ Ezt a levelet ugyan már közöltem a »M. Salon« ezidei juniusi számában Révai sajátkezűleg megrajzolt arcképével, de a gyűjtemény teljessége kedvéért ide is be kell iktatnom.

iamque imperitare mihi, et multa miscere inciperet. Mature hoc ego utique impedire debui, ut quiete vivam, et mei etiam Domini minus querelarum debeant audire. Acta res haec est sine contentione, pacatissime ut inter Pacis amatores debuit. Conclusum denique hoc etiam est, ut bonus ille Ephebus a Juniore Comite abeat; tu requiraris humanissime, ut ibi Viennae aliquem queras, iam maturum aetate, qui domi sedere amet, qui popinas non frequentet, qui obediat, qui sciat se a me ita dependere, ut mutari per me possit, siquid in me peccet, quod mutatione dignum sit. Tu me nosti; si bonus sit, dies habebit penes me aureos, vestitum, ut solent ephebi habere, sed victum non, verum propterea ampliorem solutionem, menstruos florenos 12, et xros 30. Hoc ex haa Deliberatione perscribo ad te celerrime, et raptim, nomine et rogatu Dôminae meae Benignissimae, et mea etiam, siquid apud te valet, et amicitia, et interpellatione, ut hoc negotium in te assumas, et quantocius fini mancipes. Visne te tamen liberari laboribus quos in tali querendo et exquirendos impendet. Apud Pálfiium meum unus est nomine Paul. Der Bediente Paull bey der Graefin. Ille homo omnibus his dotibus instructus est. Desiderabat illum diem quam primum illucescere, ut ad Praefecturam Pálfianam tandem penitus introducar, et installer, ut pene me servire possit. Nam hanc gratiam impetravit a Pálfiana. Sed me abeunte nec illi iam placet servire, precibus et multis obtestationibus egit apud me, ut siquid forte eveniret, ubi de eo bene mereri possim, recordarer eius. Quis scit, an non Deus hac via eius etiam patientiam, et simplicem bonitatem remunerari velit. Fac, ut aliquomodo circumveniat a tuis subornatis. Audito meo nomine certo veniet. Et ego iam scio, quem sum hominem habiturus. Sed haec tamen omnia tuae et prudentiae et amoris committo. Ama me. Igen bizony, nem is válaszolhatok. A Grófné megyen már Esterházára. Kőtelesed vagyok sokakért, kívált Faludiért. Édeseimet tisztellem Loós. 12. may.¹

7.

Nicolaus Michaeli Ocellulo Suo S.

Nomine ac iussu Dominae meae deproperavi hodie mane epistolam de Ephebo illo mutando, cuius tanta fuit commendatio. Attigi rationes gravissimas. Rem ex iis omnem intelliges per te. Ceterum hoc te rogo, quae ibi adieci de Pálfiano Servo, id ita agas, ut meos Dominos nunc praesertim initio lateat. Posset ita institui, quasi omnino in hoc tempore contigerit illum inde mutari, fueritque vacans, et inaudierit quaeri Ephebum, auditoque meo nomine ipse illico egerit, ut suscipi possit. Servum illum ego admodum amarem, nam eum iam nosco penitus. Simplex illa innocentia, quam in illo videbis, mihi vehementer placet. Sed hoc iam tute sponte praevides, quomodo circumveniri debeat, ne prodeat, nos illum

¹ Ezen levél czime :

A Monsieur Monsieur l'Abbé Paintner Gouverneur de Jeune Comte de Grasalkovits. a Vienne.

Más kézzel : In Teresiano unweit den Paulanern.

Ezen borító lapon használja először a Bécsben rendelt czímeres pecsétet, mely teljes épségben látható levelünkön.

quaesiuisse, sed ille potius hanc vacantiam aliquomodo audiat, ipseque ultro desideret, et roget suscipi. Ibi in vicinia, per Cancellarii homines, aliquomodo proiciantur haec, quasi nec ad illum res dirigeretur. Id nos facere oportet etiam propter Pálfiū. Sed totum hoc tibi committo, tuaeque prudentiae, et tuo in me amorī. Pro Faludianis MSS. quantum tibi debeam, ego intelligo, et angor, me ita pauperem esse, ut tibi tantum reddere nequam. Vides, quantum ego in hoc tuum in me amorem agnoscam! Redamabo igitur te, quando aliud praeterea non possum. Mea humanissima servitia dices Nostrae Dominae Fautrici, etiam oscula, et ea quidem tenerrima, qualia filius Matri, Sorori etc. Quando de Sorore incidit mentio, perscribo hoc etiam, me iterum scripsisse Germanae meae. Si hoc asseverat Mercator, quod praesertim Bruszikius scripsit, iam minus sum sollicitus de pecunia: angor tamen de Sorore, quae, quia tanto tempore nihil scribit, praesertim toties, tam sollicitè commonita, videtur mihi in aliquod infortunium. Sed quid hoc ad hanc epistolam? Ipse ego miror. Plenus sum adhuc illis epistolis, quas de illa Szathmarinum paullo ante scripseram, inde etiam apud te loquacior sum. Saluta meum Bruszikium, Hieronymum, *Cornidesium* etiam multis nominibus, si adhuc illic commoratur, deinde tuum *Denisium*, Heblerum. *Sigillum meum sculptoris inadvertentia habet errores*. In necessitate utor tamen. Pro tuis fatigiis iterum me tibi esse devinctum agnosco. Quoad pecuniam de eo te certum facio, me non diu fore debitorem. *Faludiana adurgeas, velim, et matures transmittere, nam vix fero desiderium eorum*. Schmidtiū relinquam. Probabilissime Patzkonis Opera utar. *Ego quotidie aliquid ad illam meam magnam messem adiicio. Jam crescent cumuli*. Vides, quam tibi pro novis meas occupationes diligenter perscripserim. Ego vicissim tuas cupio scire, sed nova etiam, et id quidem propter meum Horvathum. Salutavi illum iterum Hebleri nomine. Hoc non feret aegre Hebler. Sed hem, deficit iam charta. Ama me, Lóós.

8,

Nicolaus Michaeli Suo.

Fortasse iterum diras in me meditaris, qui tibi ita diu nihil rescripserim. Sed parcas, velim, partim tempori, quod apud nos, nescio, quomodo fero nihil agentibus, tamen operose transigitur, partim etiam negligentiae meae, vel potius lassitudini cuidam, qua langueo, postquam diem solidum ita perdi. Gratias tibi ago pro Veteri illo documento ita diligenter descripto. *Quia Prayus, et Koller in transcripto dissentiunt, nunc isthic commorans penetraui ad Bibliothecam Capituli, ut ipse meis oculis originem videam*. Canonicus Aradius huius Bibliothecae Praefectus ea fuit in me humanitate, ut quae ibi rara sunt, non modo omnia mihi exhibuerit, sed quaedam mihi etiam indulserit ultro domum posse aufferi, ut tanto diligentius pervolutem. Ego iis potissimum utebar, quae ad rem meam facerent. Ad Installationem Ūrményii etiam ego procudi quiddam vt fatear, satis violente, quod ipse etiam senties. Dabis ex iis, quae ad te mitto, duodecim Ūrményio, cetera distribues amicis, et fautoribus nostris, quos omnes, quam humanissime revereor, ante omnia tamen

Parentes nostros, Sororem, et Josephulum meum, foris apud vos Hebe-
rum, *Denisium*, Hieronymum. Comitella Elisabeth te, et fratrem suum
salutant, et id Theresia et Gubernatrix. Elisabeth fratri succenset, quod pro
marsupio nondum egerit gratias. Comitellus meus etiam vos reveretur,
recens est, studet diligenter, totus Hungarum spirat, *mindent kardra
akar felhányni, ami nem magyar*. Jó tűz! Adriatici Maris Syrenem
remitto Lingua Illyrica conscriptum. Ego Librum hunc ergo Reversales
habeo ab Adm. Rev. Domino *Martinovitsio*. Quos tu recipias, velim, ubi
Librum restitueris. Nihil tibi adhuc de Bibliotheca Hedervariensi possum
scribere, nisi, quod omnia conturbata, et permixta sint. Post reditum
aggredior opus, quod me delectabit vehementer. Siquid Rerum Hungarica-
rum venit ad Typographum Schmidt, ad te accipias, et me excuses
contractum cum eo me non posse facere propter mutationem, Conditionis:
simul plenam resignationem facias omnis reliquae spei: nam hic ego cum
Landererio multo aequioribus Conditionibus potero convenire. Faludiana
cum summo desiderio exspecto. In Carmine Horvati mei iterum memini,
et quidem quam potui tenerrime. *Scriptum ne est iam aliquid Prayio?*
an me oporteat etiam aliquid scribere? Certe quidem ad Tothium, nam
fasciculus ille Faludianorum Carminum nusquam est, quem esse missum
dicunt. Nescio, quid hoc rei sit, a Provinciali meo nullas adhuc accepi
litteras. Nunc fortasse audiam aliquid. Nam ad illum dirigo iterum Car-
mina, et Dissertationis de Fulmine aliquot Exemplaria deferendum Varadi-
num meis amicis Horvatho, et Józsa. Scribas mihi quantocius.

Ama me. 22 Junii. Posonii, in Domo Vestra.

Inter Praetorianos saluta meos: *Batskádium*, et *Bárótzium* gratifi-
care versibus.

»Vincentius Obsopaeus, qui *Heliodori aethiopica* Norinbergensibus Senato-
ribus an. 1534. dedicavit, ea per militem ad se pervenisse asseruit: »Servatus«
ait de libro, ex clade ista Ungarica, qua serenissimi quondam Regis Mathiae
Corvini Bibliotheca omnium instructissima superioribus annis a barbarie Asiatica
vastata est. Hunc cum aliis nonnullis miles quidam plane gregarius, ab omnibus
tam graecorum, quam Latinorum disciplinis abhorrentissimus, postea tinctorem
agens, tunc illustrissimum Principem Casimirum Marchionem Brandenburgensem
laudabilis memoriae comitatus in Ungariam, sustulit, qui auro exornatus nonni-
hil splendebat. »Acta illius temporis inspecta produnt, devastationem istam
barbarorum merum militis assertum fuisse, quo rapinam suam velare contende-
bat. »Scribit J. Xystus Schier, Augustinianus in Dissertatione de Regiae Budensis
Bibliothecae Mathiae Corvini ortu, lapsu, interitu et reliquiis.¹

9.

Nicolaus Michaeli Suo.

Nomine meo applaude, aggratulare, apprecare quam potest tenerrime
Suauiissimo Patri Nostro diem nominis recolenti. Ego Posonii apud Trini-
tarios eo die pro eius, totiusque Domus Bistritzeyanae incolumitate ad
Aras sum quam ardentissime operatus. Deus ter optimus maximus rata
ea habeat, quae ibi tum sum bene precatus, et quae semper cupio! Dul-

¹ Ez utóbbi Paintner Mihálynak a levél hátlapjára írott megjegyzése.

cissimae Matri manus exosculor, Sororem, Josephum meum multum revereor. Ceteros omnes saluto, praesertim Theresianos, et Praetorianos, scis, quos dicam. Accepistine iam Versus? Quomodo sunt excepti? *Faludiana quando tandem ad nostras manus devenient?* Urgeas hunc thesaurum incomparabilem! *Quanta iactura Linguae Patriae, si hic pereat!* Scripsi nuper hic fuisse Posonii *Rajnisium*. Etiam ad me invisit, amari me ab eo sensi, et etiam aliquantulum suspici. Colloquuti sumus de iis, in quibus dissentimus. Delicata res! Et tamen superata est amice, et placate. Sed Novorum Scriptor Hungarus vapulat propter illam Recensionem, quam de eo fecit anno superiore Epistola 68. Etiam bene dictis offensus est. Quare nunc edit Appendicem ad Priorem Librum *Kalauz*, ubi ad singula ab eo dicta respondet acerbè plerumque, et meo saltem iudicio, etiam indigne sua persona. Quantum potui, ostendi, mihi hanc digladiationem non placere. Respondit Novorum Scriptorem esse a nemine Recensorem constitutum: agere se de his cum Doctis Viris, *in quo numero me etiam reposuit cum laude magna, et approbatione plena auctoritatis a Molnáro de me, meis scriptis Hungaricis facto. Vides, quid ego debeam Hominibus Vestri Generis.* Sed satis nunc de his. Ego tibi pecuniam debeo. Primum

Pro Sigillo	fl.	2	—	xr.
Pro Libellis Arithmeticiis	»	—	16	»
Pro Aesopi Fabulis	»	1	36	»
Vniversim	fl.	3	52	xr.

Aureum unum huc includo, primum, ut haec ex eo suptrahas, deinde reliquum in recompensationem eorum accipias, quae tu in Telonio pro Versibus impendisti. De Bibliotheca Hédervariensi proxime ex me. Dominium meum satis diu aberit, interea laborabo in redigendo. Scribes aliquid etiam novorum, quae ego amem. Ama me. Hédervár 30 Junii 1782.¹

10.

Nicolaus Michaeli Suo.

Homini nihil agenti ita omne tempus elabi, ita celeriter, ita sine taedio, equidem nunquam credidissem ulli hominum narranti. Nunc ipse experior. Oritur, et iam subito iterum nox est. Quid igitur facimus? Dico nihil. Sed hoc secundum me dictum est. Nam ego multa nihil voco, quae multi pro magnis, et solidis habent. Nosti pleraque. Sed de his alias. *Bibliothecae reductio immanis est opera. Tantam rei pretiosissimae negligentiam tu tibi ne imaginari quidem poteris! Quam multa sunt situ et mucedine corrupta!* Valde doleo, non posse me omnia in ordinem redigere vsque ad adventum Domini. Sed heus tu! Quid de me? quid de futuro? Ego multum delusus sum! Ut hucusque est rerum facies, ne spes quidem affulsit, vt *Comes inducatur de perpetua provisione.* Et

¹ Hédervára a könyvtár és pénzgyűjtemény rendezése czéljából ment mert Loóson »ízetlenségekre elegyedett« a cselédséggel.

tu tamen securum me reddebas. Ad te provoco. Cogor illud suspicari, cuius iam ante me fuit exemplum. Comes Piaristam aeque habuit Praefectum. Nos putamur pro inferioribus rebus aptiores, dum pueros ex sordibus, ex infantia educamus: tum denique in alias manus traduntur a Parentibus, ab Amicis. Si ita est, haec quidem ratio mihi animum tollit hic ultro commorandi. Perditis pulcherrimis annis in hac cura paedagogali quo ego confugiam? ad ordinem ne? an ad Regem? Providendum mihi est. Fortasse me iterum Viennae videbis. Tantum reditum exspecto mei Domini. Sed etiam de hoc plura alias. Nunc vale, et me ama. Comitellus te tuumque alumnum salutat. Optime valet. Nuper Jaurini visitanti etiam Ludovicum nostrum in hospitio. Parentes revereor, et manus filiali pietate exosculor. Doleo fata Bruszikii. Ago gratias pro iis, quae adiecisti ex Eruditione, etiam pro novis. Postae beneficio secure utaris. Quid de ordinibus? Jaurini mira de nostris audivi. P. Provincialis ne verbum quidem ad me, ex quo absum Vienna. Frater! *Quantum impediior, quantum delineor a meo Proposito illo Patriotistico! El hoc me potius ad urbem revocat.* Salutem omnibus meis, et nostris. Ama me. Hédervár 20 August, 1782.

Közli: DR. RÉCSEY VIKTOR.

JÁSZAY PÁL NAPLÓJA.

— Nyolczadik közlemény. —

21. Kedden. Reggel 7—9-ig Just tanultam, 10¹/₂-ig vártam a Compagnistákra, de meg nem jelenván egy is, Sessióba mentem, s ott voltam 12¹/₂ után két fertályig; a gróf Pálffy Szvetics Jakab ellen folytatott Rationárius perét vették fel, s nagyon disputáltak azon, ha vajjon a Sequestri Curator a Concursualis pernek publicatiója előtt, de már a költségek után fizetett adóságokat indebite fizeti-e vagy sem? — 1—2-ig a Jusból egynehány kérdéseket irtam; — ebédén a gróf a Personalisnál, a grófné pedig nem tudom hol levén, csak magunk voltunk idehaza, — a Comtessék beszéllették, hogy a Pesti ifjú grófok s grófkisasszonyok ellen, valamely különös pasquillusok jöttek ki; — ebédután 4. óra előtt véletlen a kis Kandó Feri toppant be hozzám, s említette, hogy az alatt Eszláron is járt, hogy ott mulatott egy hétig, s hogy Samu és Pali köszöntenek, — ez még eddig jól volt, — hanem a midőn így kezdette tovább folytatni beszédjét: *»épen Pálnapra értem Eszlárra, a midőn Paliéknál sokan voltak, s csak eltátották szemeket, szájokat a midőn bementem, — ott volt Bónis Samu, Kelemen Gábor, a Dogály Görögök is, — no meg osztán a Nagyfalusi kisasszonyok is.«* — s a midőn én ezt kérdezém — *»hát igaz-e hogy férjhez ment?«* — s ő szavamat ketté vágván ezt felelné kérdezőleg: *»Bekény Kati? Dogályhoz? — azt mondják;«* mintha éles tűt szúrtak volna a szívembe, csak elfutott a hideg, s alig tudtam zavarodásomat a fiúk előtt ezen szavakkal elűtni: *»Ónódy Borcsát akartam én kérdezni.«* — s most kezdém már látni, hogy szegény Majos Daninak igazsága volt. — Ezek után

ő még a következőket beszélte s kérdezte tőlem, hogy *kitől hallottam, hogy Ónodi Borcsa férjhez megyen, mert ő is hallotta már, de hogy kihez azt nem tudja; — az pedig, hogy Kati férjhez megyen-e Dogályhoz még nem bizonyos, — mert annyi igaz, hogy még jegyet nem váltottak, hanem a mint Paliék mondták, bizonyosan megfogja kérni, ha az öreg Bekény ki nem kergeti a Czinczárt: — én hogy többeket is kitapogathassak tőle, azt feleltem nékie kérdezőleg, a mit Majos Danitól hallottam, hogy: de hát azt mondják, hogy a leány nagyon meghitten van vele, — de erre csak azt mondotta hogy: *meglehet, — azt sem nem tudja, sem nem hallotta; —* nekem ugyan ez elég a mai napra, — várhatom lassadán a többjét is. 4—7-ig correpetáltunk; — 7—9-ig ezen jegyzéseimet irtam; — vacsoránál csupán hárman voltunk, a gróf én és Sebők, — a gróf kérdezte, hogy volt-e valamelyikünk a Juristák báljában, s ha láttam-e a magyar tánczot, — én mondtam hogy voltam, — de már akkor annak vége volt; — továbbá ha sokáig voltam-e, — s ha nem készülnek-e a Jurátusok is bált adni? — Én azt feleltem, hogy csak egy fertályig 11. után, — s hogy a Jurátusóknak inkább a Censura van az eszekben, mintsem a báladás; — a midőn így beszélgetünk az ifjú gróf Laczi, nagy lélek-telen belép a szobába, s azt mondja, hogy haza jött a bálból, mert a sebes tánczban nagyon megfájult a feje; — de alig hiszem, hogy egyéb baja nem volt, mert egész bosszúság nézett ki a szeméből. Vacsora után tollat fogván, bűm enyhítésére e következő verseket irtam:*

»Mit vétettem bosszús ég, — óh!
Mit vétettem ellened
Hogy mérgel tölt nyilaidat
Reám ennyire fened?

Mivel forralta bosszúdat
Őn vesztére kebelem?
Hogy ily irgalom nélkül bánsz
Hyéna módra velem!

Mit vétett nyomorult szívem
Azzal hogy hűn szeretett?
S egy pár fekete szép szemért
Száz kékeket megvetett.

Mivel vontam haragodnak
Menyköveit fejemre?
Dördülj meg, -- szólj, -- s ha vétettem
Vess örök éjt szememre.

Taszíts le a semmiségnek
Köddel habzó mélyébe
S vesd valóm a zavart Lethe
Feledékeny vizébe

Veszess el e százezernyi
Szúró, éles tövissel
Kínzó keserves életről
Engemet ah! veszess el.

Ne változtasd könnypatakká
S bú forrássá éltemet
Ha terhes bűn nyomja vállam
Morzsálg porrá engemet.

Ne fakaszd vétkešb panaszra
Ajkam, — inkább nevemet
Fedd örök homály leplevel
S tipord öszve léttemet.

Ezután még egy kevésé Just tanulván, lefeküdtem. Szép tiszta napos idő volt.

22. Szerdán. Reggel 7—8-ig Just tanultam, 8-kor a gróf lehvátván a neo Censurandusok neveit a kezembe adta, egyszersmind három levelet, egyet Szatthmáry Superintendensnek, másat Farkas Ignác Zabolch ügyei Al jegyzőnek, harmadikat pedig Balásházy János Újhe-lyi Cúratornak szólókat, leírás végett. A neo Censurandusok e követke-

zendők voltak: Hrebecsik János, Dimitrievics Joachim, Szeibold György, Rozmirovics Thódor, György István, Svábi Károly, Bakkalovich Constantin, Csízmazia Ferencz, Baross Károly, Szmracsányi Laczi, Kelcz Vincze, Madácsék József, Cserneckzy József, Ivánszky János, Mátyássy József. — S a hét elsőket leírván a Curiára vittem, s ott a kapura kiakasztattam, hogy délutáni 4¹/₂ órára a Censúra letétele végett nálunk jelenjenek meg. — Menet a kapunk előtt Pósa Steffel találkozottam, s említette, hogy odahaza volt Szántón, s hogy az atyámmal is beszélt, de semmit sem tudott rólam mondani, minthogy mindekkoráig itt Pesten nem látott; — mondotta, hogy a 3. dob-utczában lakik, a 368-ik nruson s megígértem nékie, hogyha a Censurát leteszem, meg fogom keresni. Visszajövet Kandó Ferivel találkoztam, s mondotta, hogy ennekutána már a szomszédságomban fog lakni Sárközy Jósival; 9—10-ig azon 3. leveleket irtam. A Superintendensnek írott levél leginkább Milotay Professorról szólott, a kit az Ujhelyiek nevében a Curator Balásházy János papnak kért a gróftól, s hogy a tavaszra határozott papok gyűlése el marad őszre. — A Balásházyinak írott levél szinte ezen tárgyról szólott, s csak azt válaszolja nekie a gróf, hogy Milotay a publicum költségén neveltetvén külső országokban, a grófnak hatalmában egészen nem áll ő nekie a papság elfogadására engedelmet adnia. Farkas Ignácznak pedig az eránt irtunk, hogy a még májustól kint levő köz és kisgyűlések jegyzőkönyveit minél előbb ügyekezzeék felküldetni. — Ebéden sem a gróf, sem a grófné nem volt itthon, — ebédután a Censurándusok mindjárt megjelenvén, azokkal töltöttem az időt egész 5. óráig. 5—8-ig pedig a Laczi szobájából hallgattam őket, miként censeálják, de Mátyássyt és Bakkalovichot kivéven (a kik a mint hallgattam praeclarumot kaptak) nagyon keveset tudott az egész tudós társaság. — 8—9-ig a Hajóban a *Jelenkort* olvastam. A vacsoránál említette a gróf, hogy a jövő kedden fog Bécsbe indulni. — Vacsora után egy darabig ezen jegyzéseimet irtam, azután lefeküdvén 11. óráig Just tanultam. Igen szép tiszta idő s napfény volt.

23. *Csütörtökön.* Reggel 6—8-ig Just tanultam, akkor a még hátra levő 7 neo Censurandusok neveit leírván, a Curiára vittem. Minek-előtte ezt elvittem volna, elébb Acsády volt nálam, azt megtudni, ha vajjon Gyika nincsen-e a censúrára a grófhhoz rendelve, annakutána pedig Idrányi, a ki nagy örömmel beszélette, hogy már mostan nagyon jól van dolga az új Principálisánál Bajkaynál, s vele együtt mentem a Curiára. A Curia előtt Steiger Ferivel, Kapczy Tamással, s több másokkal beszélgetvén, Majos Danit hirtelen megpillantottam, hozzá szaladtam, s véle együtt elmentem Recsky Bandihoz, — de ő még ekkor aludván, innen ámbár már haza kellet volna mennem correpetálni, mindazonáltal Dani erővel behúzott egy kis időre a Fehér Hajóba beszélgetni, s mivel mindjárt Bekény Katiról kezdette a beszédet, magamat is könynyen reá lehetett venni a mulatásra. Az egész beszélgetésünk ebből állott; — legelőször is a Sárközy Károly felesége jövőn szóba, én ezt találtam mondani: *De hogy lehet az, hogy ez a Recsky Bandi olyan szép fiú, a leány testvérei pedig épen nem; — vagy legalább nekem nem tetszenek.*

DANI. No úgy hát barátom, bizonyosan nekem sem fognak tetszeni; — ámbár nem minden tetszik nekem az egészen, a mi neked; — mert bizony Pálom Bekény Katicskánál szebbeket is láttam már én.

ÉN. Dehát nem szép leány Bekény Kati?

DANI. Hiszen én azt épen nem mondhatnám, hogy csúnya; — kívált most. — Barátom! most olyan, a milyen még sohasem volt, úgy megcsecsesedett, farosodott, hogy igazán derék leány vált belőle.

ÉN. Mit ér ha Pepi az ebatta! —

DANI. Micsoda Pepi?

ÉN. Dogály Pepi.

DANI. Aha Dogály Pepi! — az igaz mindenütt csak azt emlegeti az egész Bekény had, — ámbár én Katit már sokat szekiroztam vele, — hanem ő persze csak tagadja, s esküszik, hogy nem szereti. Hanem vedd el te ötöt Pali!

ÉN. Én? Barátom hogy gondolsz olyat?

DANI. Miért barátom?

ÉN. Csak azért, mivel én még egy darabig nem házasodhatok, mert nem vagyok olyan állapotban.

DANI. De te neked Kati tetszett.

ÉN. Hiszen én azt nem tagadom hogy tetszett.

DANI. De talán még mostan is tetszik?

ÉN. Az is igaz barátom, hogy nekem még mostan is tetszik, de ha itt maradok, a mint már planumom van (itt elbeszéllettem, hogy mi módon) akkor én Isten tudja, mikor vetődök haza. — Ámbár én a Görögtől nem félek, — azt már bizonyosan mondhatom neked, hogy a görögtől egy cseppet sem félek.

DANI. Én szídom azt az ebatta Görögöt mindig. Hanem a Sasuval is össze kaptam a minap, jól tudod te is hogy a Sámuel milyen ember; ámbár én még mostan is szeretem ötöt.

ÉN. Hiszen esmerem, — ő igen jó fiú, de mégis csaknem lehetlen vele össze nem veszni.

DANI. Mikor gondold barátom, — a minap ott vagyunk nála Darvas Tónival, ott tréfálunk vele, s egyszer csak ezt mondja nagy haraggal: B-m az urak teremtését, én az urakra nem szorultam; s én erre azt feleltem, hogy: jaj barátom Samu, hiszen én sem szorultam tereád, egyszer kértem az apádtól 400. frtot, de akkor sem adott az ebatta, sőt mondhatnám, hogy többet szorúltál te én reám, mint én te reád. Mert barátom (hozzám szólván) hidd meg, hogy Samu nékem nem 50—60. frttal tartozik még mostan is, s olyan komisz ember, hogyha más nékie adósa, mint néha rajtam is megesett, hogy néha kártyában 10—20. frttal adósa maradtam, hogy másnap mindjárt zaklatja ám.

ÉN. De arról esmerem, hogy nehezen fizet, mert nékem is adós még most is egy néhány frttal, a melyet még Pozsonyban adtam neki; én pedig kérni szégyenlem, ámbár Pesten bizony reá férne az emberre.

DANI. Így tehát barátom én reá sohasem szorultam, de az apjára sem, kivéven mikor Patvarián voltam nála, de akkor is megszidott

azért a kis kosztért, jöjjön most hozzám, ha kívánja visszaadom. A minap meg úgy tett, hogy volt neki 6. köből gabonája eladó, — én kérem tőle 5. frtért köblit, s nem adja, holott úgymond a vásárban is már 5¹/₂ frtot ígértek érte, hanem cseréljünk azt mondja kölesért, én mondom, hogy azt nem kívánhatja, — s gondold barátom másnap az apja ebédjénél azt mondotta, hogy azért nem adta nekem annyiért, mivel én hitelbe kértem, holott világosan megmondottam, hogy egyszerre akarok fizetni neki: — így tehát én már nagyon kikezdettem a Sámuel ismerni, hogy nem olyan ember, mint a milyennek mutatja magát.

ÉN. Pedig ő téged barátom nagyon szeret, s többször tapasztaltam, hogy akárhol akárki szóljon valamit ellened, halálíg harcol melletted.

DANI. Azt én tudom, hogy én reám sok ember haragszik, mert én senkinek sem szoktam hizelkedni.

ÉN. Hiszen már az czudar character is volna.

DANI. Azonban megmondom az igazat szemébe mindennek. Én ládd sem neked sem Sasunak sohasem mondtam, hogy én így vagy amúgy szeretlek, azonban néha tréfából neked is megmondom hogy gazember vagy, vagy hogy ki nem állhatlak, de aki engemet esmér, azt nem veszi roz néven. Bekény Katinak én szemébe is megmondom, hogy azt a ravasz, k . . . nénjét ki nem állhatom, ámbár már mostan barátságot kötök vele valamikor.

ÉN. Bizony barátom nem is ér a semmit valakivel haragban lenni.

DANI. De nem azért barátom, hanem ő engem coupleroz, nagyon szeretné, ha megbékéllenék vele, — azonban majd jó volna

ÉN. De azt már csak fel nem teszem felőle.

DANI. Dehogy nem barátom, — a legkönnyebben, — hiszen én tudom.

Ekkor elváltam tőle s haza jöttem azzal az ígérettel, hogy 7 órakor a Hajóba lemegyek hozzá. 10. után egy fertálytól 12-ig correpetáltunk, de Menyus nem volt jelen; 12—1-ig ezen jegyzéseket irtam, s midőn már épen el akarnám őket tenni, akkor lép be nagy véletlen hozzám az én kedves Patay Jancsim; örömem leirhatatlan volt, s csak bámultam, hogy miként teremhetett ő egyszerre ígérete szerint Pesten, s csak később tudtam meg tőle, hogy az atyja Bécsbe indulván a király köszöntésére véle együtt jött fel, — de megkért, hogy a háznál senkinek se szóljak, mert csak holnap akar a grófnak az atyjával tiszteletére lenni. — Ebédén Kállay Kristóf, Idrányi Antal és Szerencsy István voltak nálunk. Kállay mindjárt reám ösmert, s kérdezvén a gróftól ha Prókátor vagyok-e már, s a gróf felelvén, hogy még nem, Kállay ismét kérdezte, hogy miért, a gróf mondván, hogy még nincsen elegendő terminusom, mert ez még a mint gondolom (reám nézvén a gróf) talán csak második, én mondtam hogy már negyedik. No úgymond Kállay úgy, hát fel kell eskettetni instantia mellett, hiszen különben is Szabolcsban a cholera alatt is nótá-

riuszkodott, ez is nagy merituma lehet, — a gróf ezt csudálkozva kérdezvén, hogy miként történt meg, Kállay azt felelte, hogy hiszen mi őtet a cholera alatt surrogáltuk, s nagy hasznát vettük. Ebédután a Censurandusok mindnyájan hozzám gyűlvén, s a palotásság reám következően 8-ig palotáztam. Patay Jancsi visiten lévén a bátyjával Jósival a grófnénál, véle is beszéltem. Szmrecsányi Laczinak és Kelcz Vinczének nagyon jól ment a Censurája, s 8. óra után a Fehér Hajóba menvén, és ottan többen öszevővén, Kelcz Vincze a Censúra dicsőségére 8 pohár puncsot vett számunkra. Vacsoránál csak 4-en lévén, én a choleras időről sokat beszéltem a grófnak a Szabolcsi dolgokról, Bónis Vispán mint félt a cholerától, mint tartott minden kályhákban, sőt még az ebédlő asztalon is egy-egy pohár chlor calchot, s mint kötözte valamennyinknek a nyakunkba a chlor meszet, — s a gróf mind ezeken nagyon jóízűen nevetett. Vacsora után 12-ig Just tanultam. Szép tiszta idő s meleg napfény volt.

24. Pénteken. 6—9-ig Just tanultam, 10—12-ig correpetitióink volt; — Patay Jancsi a grófnál lévén viziten az atyjával, felüzen hozzám, hogy vagy egy óra múlva menjek hozzá az atya szállására a Donner házhoz, de correpetitióink lévén, azt nem tehettem. — Teleky Laczi is volt nálam egy kevés ideig. — 12-kor Jancsi eljött hozzám, de ebédre a bátyjához lévén hivatalos, sokáig nálam nem mulathatott; — az alatt mindazonáltal a következőket említette, hogy a leveletem kapta, s mostan is nála vagynak, de válaszolni személyes megjelenésével kívánta reá; — hogy Molnár Katit, Elek Pali vette el feleségül, a Jancsi testvére Katicska pedig a Zoltán Ödön testvérbátyjához Zoltán Jánoshoz, a Cancelláriánál levő Concipistához akar férjhez menni, s nagyon szeretik egymást. Én említettem, hogy a 3-dik Kati t. i. Bekény Kati is férjhez megyen Dogályhoz, s ezt ő nagyon sajnálotta. Továbbá azt is mondotta, hogy Bónis Samu a leveletem mutatta néki Kállóban, hogy Samu nagy gavallért jádzik, s rövid üdön ő is haza viszi Lillácskát, — denique hogy holnap nálunk lesz az atyjával ebéden. — Ő elmenvén, Kandó Feri jött hozzám s nagyon sajnálotta, hogy Jancsit nem láthatta, de mondottam nékie, hogy hét óra után ismét eljön hozzám, s akkor megláthatja. — Az ebédnél a grófné Jancsira tegnap reá nem esmervén, kérdezte a gróftól, hogy ki volt azon fiatal ember, a ki tegnap Patay Jósival nála volt viziten, s a kis Comtesse elpirulva felelt hirtelen, hogy hát nem esméri édes mama Patayt a ki nálunk volt Juratérián. — Ugy gondolom, hogy a Comtesse jobban is reá emlékezik minden bizonynyal egy olyan szép ifjú Jurátusra a milyen Patay Jancsi, mint azt anyja. Én az ebéd végével nagyon rosszul kezdettem lenni, s a fejem véghetetlen elkezdvén fájni, kénytelen voltam ebédután mindjárt lefeküdni, de a fejfájásom teljességgel nem szűnt, 4—7-ig mindazonáltal fekvé is correpetáltam a többiekkel, 7—8-ig egy kevésé elszenderedtem, 8. óra után Patay Jancsi hozzám jött s 9. után egy fertályig nálam mulatván, említette hogy Gyürkynél sokáig mulatott ma délután, s Gyürky Therézt nagyon dicsérte előttem; elmenetelekor megígérttem nékie, hogy holnap regggel meglátogatom őket a szállásokon, — 10—12-ig ismét Just olvastam. Szép tiszta napos, de hideg idő volt.

25. *Szombaton.* Reggel 6—7-ig Just tanultam, 7-kor elmentem Patay Jancsihoz, Harsányi Pali is ott volt, — az öreg Patay nagyon szívesen látott, s kérdezősködött tőlem, ha vajjon nem tudom-e? hogy mikor lesz a Restauráció Zabolcsban? — én erre csak az feleltem, hogy a környüállások miatt nehezen hiszem, hogy juniusnál előbb legyen, — említettem azt is, hogy Bónis már nagyon nyughatatlanul várja a Restaurációt, s majd minden levelében panaszolkodik a Magistrátusra, s hogy Farkas Ignácot a gróf is megfeddette, egy kevésé levelében restségeért. — Patay úr említette, hogy Comáromyné csak egy néhány óráig volt beteg s csakhamar megholt, és hogy azt beszélük, hogy Comáromy le akar mondani a Viceispányságról és Posonyba menni az fiaihoz lakni; — 9-kor Kállay Kristóf és Idrányi Antal megérkezvén, egész parádében, aranyos ruhában a Personalisnak, a Judex Curiaenek és a grófnak mentek tiszteletekre, én pedig haza jöven a fejem ismét annyira fájt, hogy lehetetlen volt valamit dolgoznom; — 10-kor Kapczy Tamás hozzám jöven, elmentünk nézni a Dunához a hidnak berakatasát; — de itt sem sokáig maradhatván vissza jöttem s egy kevésé ledültem. Ebéden Jancsi az atyjával nálunk volt, mindnyájan pedig Sámuel grófnál voltunk, minthogy a grófné ma estvére bált adván, a bálhoz való készület miatt a mi ebédlőnkben minden össze volt hanyva. — Az ebéd alatt említette a gróf, hogy minden esetre junius előtt szándékozik Restaurációt tartani. Ebédután fejem fájását ismét nem állhatván, kénytelen voltam mindjárt lefeküdni. Az atyámtól levelet kaptam. — 4 kor Máriássy csak maga jelenvén meg a correpitióra, minthogy Kapczy és Somoskeőy falura mentek lakadalmaskodni, ketten correpitáltak 7-ig; 7. után előbb Apostol látogatott meg, azután pedig Kandó Feri jöven hozzám véle beszélgettem sokáig. Panaszolkodott (de úgy, hogy közöttünk maradjon a szó) hogy Sárközy fő nótáriusék bár atyja fiai légyenek is, nagyon idegen módon bánnak vele, — később Patay Jancsi is feljött hozzám a bálból, s a fejem fájása már egy kevésé szüvnén, nem maradhattam tőle addig, míg meg nem borotválkoztam, fel nem öltöztem, s vele együtt a bálba le nem mentem. Említette, hogy már egy németet tánczolt Gyürky Therézzel, a 7-dikre pedig a Guszti Comtessel van engagirozva, de már be nem várhatja, mivel a lába véghetetlen fáj; de én annyira beszéllettem, hogy mégis maga is által látván hogy itt hagyni nem illik, megígérte hogy meg fogja várni. A bálba lemenvén, ottan Patay Józseffel és Kállay Károlylyal találkoztam. Jancsi megmutatta nekem a Gyürky leányt, s valóban furcsa kis fekete szemű leányka; én említettem neki, hogy a kis Comtesse néha milyen coquet-tirozást viszen velünk végbe; s hogy a grófné Jancsira a minap rá nem ismert. Jancsi a Deutschát, melyet a Comtesse egy mással az 5 kér elcsérélt, eltánczolván, azonnal odahagytuk a bált; — s én azonnal lefeküdttem; a Collegám nem hált itthon. Szép kellemes idő volt.

26. *Vasárnap.* 6-kor a Collegám haza jöven, fölébredtem s tanultam 9-ig, akkor felkelvén, az ágyamra tisztát vontam, 10—12-ig a grófné parancsolatjára az asszonyi egyesületre ajánlók neveit fordítottam magyarra. 12-kor *Patay Jancsi* hozzám jött s nagyon kért, hogy

ebédre menjek véle *Patay József*hez, de én mind azért, mivel hivatlan voltam, mind pedig azért, mivel a feleségével esmeretlen vagyok, ezt tenni teljességgel nem akartam; — 1 órakor a néki s *Kazinczy Laczinak* írott leveleimet olvasgatván, 1-kor minekutána egymástól elbucsúztunk volna, elment megigérvén, hogyha Bécsből visszajön, ismét meglátjuk egymást. Ebéden nagyon sokan voltak nálunk, nevezetesen az egész *Dwornikowics* és *Becke* familia, ebéd után bementem egy kevéssé *Petrovics*hoz, a szegény fekvő *Laczit* megnézni, s elébb a *Jeanette Comtesse*, azután az *Ádám gróf*, azután a *grófné*, azután *Lukács* harmadmagával, későbbben pedig *József gróf* jöven látogatására, csakhamar otthagytam, s *Máriássy Menyussal* a Duna partra indulván egy kevéssé sétálni, menet a Fehér Hajóban pipára gyujtottunk, s ott *Jakovicsot* és *Röck Palit* is társaságunkba fogadtuk. Jakovics említette, hogy *Jankovics* márcz 9-kére meghívta őket *Kálmámmal* a Promonthórra mulatságra s invitált engemet is, — a mit én abban az esetben ha lehetséges lesz, félig-meddig meg is ígertem. — A Dunaparton az új hidat bámuló sokaság között *Kunch Lajost* és *Thomka Sándort* is találván, vélek egy darabig igen sokat nevettünk, annakutána pedig *Menyussal* haza felé térvén, a vácz-utcza szögletén véletlen *Domonkos Miskára* bukkantam, a kit én elébb ugyan meg nem esmertem, s csak a *Menyus* beszédjére tudtam meg, hogy kicsoda. 5—7-ig csak kettecskén correpetáltunk, — később *Apostol* is hozzánk jöven, együtt lementünk a Fehér Hajóba, s ottan *Domonkos Miskával*, *Zsarnayval* és *Kéczerivel* sokáig disputáltunk a Jusból, *Recsky Bandi*, *Sárközy Károly* és *Csapó Jancsi* is ott voltak. Vacsora után a *grófné* visszahivatván, kérdezte, hogy készen van-e már az adott munka, — én feleltem, hogy igenis mtgos asszonyom készen van, s feljövén még egy darabig Just olvasgattam. Szép tiszta napos idő volt.

27. Hétfőn. Reggel 7—8-ig Just tanultam, 8-kor a *grófné* felküldötte a kulcsárt azon nevekért, s minthogy még egy-két szót mind az enyémben, mind a Collegáémban kellett igazítanunk, késedelmünk miatt egy kevéssé bosszánkodott, s a mint a kulcsár előadta ezt mondotta: »Das hätte ich selbst schon lang gemacht«; — 9¹/₂-ig Just tanultam, ekkor Sessióba mentem, s minthogy a Septemvirális Táblán a *Szányogh Jósieknak Ragályi Károlyék* ellen, Mérai két telek iránt az akkori Abauj vgyei Sz. Biró *Joób Mihály* előtt indított zálogos peröket referálták, oda mentem által; itt a kir. tábla ítéletét annyiban változtatták meg, hogy az appertinentiákat is adjudikálták az actoroknak, a mit egyedül *Lánczy Jósefnek* köszönhetnek. — 1¹/₂-kor a Sessióból haza felé jöven *Guszt Comtesse* az ablakon nagyon nézett utánam, s mikorára én jöttem fel a garádicson, már ő akkor az ajtóban állott. 2-ig Just tanultam. Ebédután épen midőn a correpetitiohoz akartunk volna fogni, a *gróf* lehivatott, s leírás végett négy írást adott a kezembe. A Szathmár Vgyei első aljegyzőnek *Kölcseinek*, és a Pécsi püspöknek *báró Szepeßy Ignácznak* szóló két levelet a Collegám irta le, én pedig ő felségéhez irtam a *Teleky grófi familia*, úgymint *Dégenfeldné* és fiai *Dégenfeld Ottó*, *Imre* és *Pál*, — *Teleky Ádám*, *József*, *Sámuel*

és *Johanna*, és gróf *Kendeffy Ádám*, mint a *néhai gróf Teleky Ádám* successorai nevében egy esedező levelet, — melyben az eddig József császártól *cameralis contractus* mellett 18,000, s egynehány száz ezüst forintokban 50. esztendőig zálogképen bírott Hópataki, Kis Csobánkai s. a. t. Erdélyi jószágait, ismét más 50. esztendőig kéri még nálok-nál hagyni: — továbbá a helytartó tanácsnak ismét leírtam azt, a mit most a napokban írtam. — 7—8-ig *Kapczy Tamás* volt nálam, s beszéllette, hogy milyen vígan voltak kívül a falun, a *Schleierman* testvére lakadalmában, milyen vígan volt a pesti leányokkal, nevezetesen a *Versattzanti* leányával, a kívül egy ágyban is feküdt, s a csecset is megfogdosta (valóban szép dolog) minden ellenállás nélkül. 8—9-ig *Apostolt* tanítottam *Diplomatikára*; vacsora előtt s után a most említettet írtam. Vacsorán *Sámuel grófék*, báró *Bedekovics* és *Minka* a *Nádorné Gouvernántja* voltak nálunk. Szép tiszta napos idő volt.

28. *Kedden*, 6—9-ig Just tanultam. A gróf jókor elindult Bécsbe. 10—12-ig correptáltunk. 12 előtt *Kunch Lajos* jött hozzám, s arra kért, hogy eszközölném azt ki az ő részére, hogy az én elmenetelem után ő valamely módon a grófhöz bújóhetne *Jurátusnak*; — mert a mostani *Principálisa* nagyon goromba, — soha egy szót sem szól hozzá az ebédnél, s aminap is hogy *Péchy János*hoz elment magát ajánlani, hogy ha valamely munkára nézve szüksége lenne reá parancsoljon véle, s ő azt megtudta, azt mondotta a *Maitressének*, hogy: »ilyen teremtette *Kunchai*, milyen ravaszok azok, — hogy járnak a más nyakára az alatt a szín alatt, mintha én küldözsném őket,« — de én erre nékie csak e következőket feleltem; »*Barátom!* ha még csak annyi gorombasággal van erántad, hogy nem szól hozzád, — a mellett jó kosztot ád, — kevés dolog van, — balgatagul cselekszel ha ott hagyod, — mert azt itt nálunk sem nyernéd el, hogy a gróf te veled diskuráljon, — hanem én azt jól tudom, hogy teneked ezen dologban más kinézésed van, mert te itt akarsz *Pesten* maradni s bizonyosan recommendáltatni akarván magadat valahová, — jó pártfogókat kívánsz magadnak szerezni, — s ebben a részben igazságod van, — mert én magam is csupán azon szempontból jöttem *Teleky*hez, — s van is reményem, hogy általa a *Palatinális Cancellistaságot* elnyerhetem, — de azt nem is reménylheted, hogy ide bejöhess, mert épen most a napokban írt a gróf, gróf *Dessewffynének* az eránt hogy az általa ajánltatott ifjút fel nem vállalhatja, mivel a mostani *Jurátusai* mind az elején vagynak a *Juratéria*joknak, s szokása ellen mostan hármát tart, a kik közül egynek mostan sem adhat szállást, mivel nincsen helye. — Azonban én azt is ajánlhatom teneked, hogy ne vágyj te épen az ilyen nagy helyekre, hanem ha valamely becsületes *Prókátornál* helyet kaphatnál, mint *Idrányi* kapott mostan *Bajkaynál* az is jó lenne, — erre nézve próbáld meg *Benyovszkyt*, ő nála tudom, hogy a napokban volt üres hely. Ezekután ő elmenvén, én magányosan maradtam, s e következők verseket írtam:

Századok futtok! esztendők!
Hónapok! órák! s hetek!
Pipa füstként röppentek el
S élünk együtt veletek.

El múlik veletek az ész
El a hős tett s szerelem
Pusztító erőtek ellen
Nincs semmi segedelem; —

Édes álomban ringató
Kivánt boldog érzetünk
Veletek suhan el, — s ti nem
Gondoltok semmit velünk.

Megemésztitek az aczélt
Meg a kemény köszirtok
Áthathatlan keblét, — mindent
Porba, romba borítottok.

Ifjúságunk édenében
Rózsákkal csalogattok
A mélységbe, — s kétségbe esve
Remény nélkül elhagytok.

S mint a zúzos fagyos télnek
Gyászthozó kezdetével
Dúló szélvész bánik a tölgy
Dérvelte levelével.

Jázmin s hiacintok között
Vezetek az helyre hol
Tárt torokkal les reánk mír
A rettenetes pokol.

Vagy a bosszús hullámokkal
Habzó Balaton, a bent
Rejtett iszapot kavarja
S forrva szórja a fövenyt.

Remény színnel gyepezett ösvényt
Jeletek ki szemünknek
S mérges kigyó fullánkokat
Tarttok rejtve szívünknek.

Úgy bántok ti az emberi
Czélokkal s csak megvető
Mosolygással nézitek mint
Sír 's eped két szerető

Bájos kegygyel, örömekkel
Töltitek el keblünket
S kínos halált hozó nyíllal
Dőftetek ált mejjünket.

Széttéptek boldogságuk
Varázs báj köteleit
S bú forrásokká teszitek
Szemök csurgó könnyeit.

Ebéd előtt *Apostolnak* a Diplomatikai három Tabellákat tanulás végett általadtam. — Az ebédnél *Petrovics* nagyon disputált az *Ádám gróffal* s vélem azon, hogy Pálóc mindjárt Pataktól napkeletre esik, holott még Homonnán is felül van, — végezetre a grófné azzal szakasztotta végét a dolognak, hogy a mappából legjobban megfogjuk tudni, melyiknek van igazsága. — 4—7-ig correpetitionk volt, még pedig ad formam Censura Advocatialis, azaz a három mindig censeálta egymás után a 4-ket. — 7. után *Szmrecsányi Laczi* nagy lélektelen jött hozzám, hogy hogy lehet az hogy 45. neo Censurandusokat már kitették a praxisra, s ők *Kelczcel* ketten nincsenek kitéve s talán rejciálták őket, — én erre nem tudván mit felelni, a Personalis expeditorához igazítottam, — ezután lemenvén a Hajóba, innen *Domonkos Miskával*, *Zsarnayval* és *Sz. Iványival* Jeánhoz mentünk, s ott *Kelczcel*, *Szmrecsányival*, *Nyeviczkeyvel*, *Spónerrel*, *Mártonnal*, *Légrádyval* s a *Cziráky* Jurátusával találkozáván, minekutána *Domonkos Miska* eljárta volna a bolondját, ezen utóbbiakkal hevesen disputáltam a Nova Divisióról s 9-kor haza jöttem. A vacsoránál a grófné nagyon szép történetet beszélt *gróf Zichy Ferrarisnérel*, tudniillik hogy a Deputátusokat ezen szavakkal fogadta: »Mein lieber Deputation! Mein Mann der Szpán, mein Mann der Ober Gszpán ist in Wien, und der Groszpapa ist in Himmel!« — Erre *Petrovics* azt historizálta, a mit tegnap én tőlem hallott, hogy t. i. *Zichy* a Bihari főispán a Restaurációkor így szólította meg a rendeket: »Tekintetes emberek! tekintsük ez helynek méltósága szerint, — no de

menjünk tovább.» Beszélte a grófné azt is, hogy ez a *Zichy Ferrarisné* nem tud egyébképen csak francziául, hogy *Ferrarisnak* egyetlen egy leánya, s nagyon gazdag volt, s praefecta levén, ettől ragadt a *Zichyek* ezen ágára *Ferráris* nevezet, de az a gazdagság már »*ist lang beyrn Teufel, und es ist ihm davon nicht geblieben als der Name und eine Geistreiche Frau.*« Petrovicsnak én elbeszéltem azt a furcsa történetet, hogy a minap a midőn *Czirákynak* a lába fájván, a Septemvirális Tábla ülései a maga házában tartattak, a *Máriássy Pista* való Pere adatván elő, vagy heten egyszerre menvén be, *Lánczy* bámulással kezdte mondani: quid hoc? quid hoc? *Cziráky* pedig hozzá hajolván, szokott grímászokkal ezt felelte: »*Hja! Geist der Zeit Domine Illustrissime!*« Vacsora után még vagy egy félóráig Just tanultam. Tiszta szép napfény volt.

29. *Szerdán.* 7—9¹/₂-ig Just tanultam, akkor felkelvén *Szeibold* jött hozzám megtudni ha vajjon nem tudom-e, hogy miért nem tették ki őket a praxisra, mivel minden Deputáció kitette már a magáit csak *Teleky nem*, — én erre csak azt feleltem, hogy a gróf bizonyosan megfelejtkezett a dologról, s addig várakozniok kell, míg már haza jön; — később ezen jegyzéseim írásához fogtam, s közben-közben Just is olvasgatván, ezt folytattam egész 1. óráig; 12. előtt *Győry* volt nálam szinte azon dologban a melyben *Szeibold*, ő tőle hallottam, hogy gróf *Vay* Máramaros vgyei főispánynak már ki van nevezve; — délután 4—7-ig censeáltuk egymást, 7-kor lemenvén a Fehér Hajóba, ottan *Légrádyékkal Szmracsányiékkal*, később pedig véletlen *Knézsik Lajossal* találkoztam, a ki Csongrád vgyébe megyen a jóságukba, ottan fog hivaltalt is viselni, s lakni is; — ő tőle hallottam, hogy *Comáromy* vispán nagyon szomorkodik a felesége után, s hogy már a *Keresztesi* volt doctor fia is Notárius a vgyén; — megígérte hogy holnap délután megkeres. — *Légrádytól* pedig kérdezvén, hogy gróf *Keglevich* a Bajvivó iskola alapítója hol lakik, mivel Torna vgye a zászlóját megküldötte *Knezsik Lajostól* az iskola számára, az felelte hogy az állandóan ugyan Bécsben lakik, de a zászlót a kard mesternek által lehet adni, e mellett megígérte, hogy valamelyik nap engemet is el fog belé vinni. — Innen *Domonkos Miskával* a Jeánhoz mentünk, s ott több Patakon végzettek öszve jövőn, disputáltunk Jusból, többnyire én voltam a nyertes, s még 9-órakor is alig akartak magok közül elbocsátani; — e mellett iddógáltunk is csendesesen. *Zsarnaytól* s a többiektől is hallottam, hogy *Lónyay János* a Beregi Vicispán a Consiliumhoz neveztetett ki, hogy *Somsics* al nádor, főispáni helytartó lett Pest vármegyében, *Reviczky* pedig a Cancellárius öcsese királyi tábla bíró. — Innen haza jövőn, s *Sebők* collegával szokás szerint elkezdvén tréfálni, — ez nagyon gorombán felelt, s annál fogva én világosan megmondottam nékie, hogy nekem nem lévén épen grátzia hozzá szólanom, ellehetünk egymás nélkül. — 9—10-ig Just tanultam. Szép tiszta idő volt.

Böjtmás hava 1-én Csütörtökön. Reggel 7—9¹/₂-ig Just tanultam 12-ig a Jegyzéseimet írtam, 12—2-ig ismét just tanultam; az ebédnél előhozván a grófné azt, hogy tegnap itt Pesten a játék színen valamely

Hagn nevű Baváriai királyi énekesné jádván, kifütyölték, s már ma ide jött hozzá panaszkodni, hogy ő a Pesti publicumnál soha éretlenebb publicumot nem látott, — a mint mondá, ő azt felelte nékie, hogy az egybeült is p. o. Bécsben is megtörténik, — »und ich habe schon auch Grafen und Baronen in Wien gesehen, die so grob waren, das es giebt kein so ein grober Jurat nicht«, — ehez még az is járult, hogy *Petrovics* én tőlem kezdette kérdezgetni, hogy hát ki volt az a pimasz ember, a ki kifütyölte, melyre én haragosan feleltem, hogy de vajjon hát tartozom-e én minden betyár legényt esmérni? — ezeken én annyira megilletődtem, hogyha nem szégyenlettem volna, azonnal ott hagytam volna az ebédet, — később a mint láttam, mindnyájan észre vették, hogy nem egészen inyünk szerint esett a dicséria. — Ebéd után *János-deák* jöven hozzám, említette, hogy ő már a practica Censurán is által esett, s nagyon könnyű témája volt. Ennek utánna *Apostollal* egy kevésé a hidra menvén járkálni, elébb *Matkovics Thódit*, annakutána pedig *Máriássy Menyust* találtuk elő, s nékie az ebédnél történt dolgot elpanaszolván, véle együtt haza jöttem correpetitóra. *Kapczy Tamás* azt mondotta, hogy ő ma személyesen levén a Personalis Juratériáján, a Jurátusok bizonyossá tették a felöl, hogy holnapután ki leszünk téve pro insinuatione, s csak három nap lehet insinuálni. — 5 óra tájban *Knézsik Lajos*, 7 után pedig *Kandó Feri*, *Dobay*, *Kunch Lajos* és *Tóthfalusi*, a ki itt Pesten mostan medicát tanul, jöttek hozzám; ezen utolsóbb beszéllette, hogy *Csépányi Zsoldos Ferivel* a miskolczy bálban duellált; — hogy *Kornis Marin* veszték össze, s az elsőb nagyon pofon vágta az utóbbi. — Ezek csakhamar eloszolván, csak *Kandó Feri* maga maradt nálam 8 ig, ő historizálta a *Recskyné* czudar tetteit, említette azt is hogy a *Recsky leányok* annyostól együtt nagyon okosaknak tartják magokat, s szegény *Sárközy Károlyt* mindjárt letorkolják, ő pedig csak hallgatja nagy alázatossággal; én is elbeszéltem nékie a mai esetünket. — 8 óra után a Jeánhoz menvén, s ottan többekkel öszve jöven a Jusból beszélgettünk, innen 3 fertály 9-re a Hajóba mentem s ott *Légrádyval* és másokkal beszélgettem 9—ig — *Baloghytól* hallottam, hogy 10-dik márcziusig lehet insinuálni. 9—10¹/₂ s vacsora után 11¹/₂-ig Just tanultam. Szép tiszta meleg idő volt.

2. *Pénteken*. Reggel 7—10-ig Just tanultam, 10—12-ig ezen jegyzéseket irtam; — 12—2-ig ismét Just tanultam, — ebéd után 4—7-ig correpetáltunk; *Knézsik* hozzám jöven correpetitíó után véle beszélgettem, — 7—9-ig a Fehér Hajóban és a Jeánnál voltam. Vacsora után ismét Just tanultam egész 11¹/₂ óráig. Szép tiszta, napfényes idő volt.

CZÉKUS LÁSZLÓ.

